

UNIVERZITA KARLOVA



FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Valkýry v staroseverské literatuře a novověkých románových adaptacích

Lucie Křivohlávková

Praha 2023

vedoucí práce: Mgr. Marie Novotná, PhD.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Praze 20. června 2023

.....

Lucie Krivohlávková

Abstrakt

Tato práce se zabývá zkoumáním postav valkýr ve vybrané staroseverské literatuře a novověkých románových adaptacích. Ze staroseverské literatury byla použita díla Poetická Edda a Sága o Ynglinzích, Prozaická Edda, Sága o Völsunzích, Heimskringla a skaldská báseň Hrafnsmál a z novověkých románových adaptací Valkyrie Rising (Vzestup valkýry), Between the Blade and the Heart (Mezi ostřím a srdcem) a Claimed by Gods (Bohům zaslíbená). Cílem této práce bylo popsat vybrané charakteristiky a role valkýr a s použitím komparace popsat, jaké jsou rozdíly v zobrazování valkýr. Jedná se o popis proměn jak v jejich vzhledu, tak v osobnostních rysech, genderových rolích, vztahu a propojení se zvířaty.

Klíčová slova: staroseverská literatura, valkýra, adaptace

Abstract

This thesis examines characters of the Valkyries in selected Old Norse literature and contemporary novel adaptations. From Old Norse literature, the works selected are the Poetic Edda and the „Saga of the Ynglings“, the „Prose Edda“, the „Saga of the Völsungs“, „Heimskringla“ and the Skaldic poem “Hrafnsmál“, and from modern novel adaptations Valkyrie Rising, Between the Blade and the Heart and Claimed by Gods. The aim of this thesis is to describe selected characteristics and roles of Valkyries and, using a comparative approach, to describe the differences in the portrayal of Valkyries. This involves describing the variations in their appearance as well as in their personality traits, gender roles, relationships and connections with animals they form.

Keywords: Old Norse literature, Valkyrie, adaptation

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Marii Novotné, Ph.D., za vedení této práce, cenné rady a podněty a v neposlední řadě také za čas a velmi vstřícný přístup, který mi poskytovala během psaní mé práce i celého studia.

OBSAH

ÚVOD	8
1 VYBRANÁ STAROSEVERSKÁ LITERATURA	9
1.1 STAROSEVERSKÁ LITERATURA	9
1.1.1 Skaldská poezie	9
1.1.1.1 Hrafnsmál.....	10
1.1.2 Poetická Edda.....	10
1.1.2.1 Vědmína píseň	10
1.1.2.2 První píseň o Helgim, vítězi nad Hundingem.....	11
1.1.2.3 Píseň o Sigrdrífě.....	11
1.1.3 Snorri Sturluson	12
1.1.4 Prozaická Edda.....	12
1.1.5 Královské ságy	12
1.1.5.1 Sága o Hákonu Dobrotivém.....	12
1.1.6 Ságy o dávnověku	13
1.1.6.1 Sága o Völsunzích	14
2 METODOLOGIE	16
2.1 VÝBĚR PRAMENŮ	16
2.2 KOMPARASTIKA	16
2.3 TEORIE ADAPTACE	16
3 VALKÝRY STAROSEVERSKÉ LITERATURY	18
4 VÝSLEDKY	20
4.1 FYZICKÝ VZHLED	20
4.2 OSOBNOST VALKÝR.....	21
4.2.1 Agresivita	21
4.2.2 Moudrost	21
4.2.3 Vzpurnost a svobodná mysl	22
4.3 FUNKCE VALKÝR.....	23
4.3.1 V boji.....	23
4.3.2 V lásce	25
4.3.3 Zvířata a transport	26
4.3.3.1 Labutě	26
4.3.3.2 Havrani.....	27
4.3.3.3 Koně.....	27
4.3.4 Gender	27
5 VYBRANÉ NOVOVĚKÉ ROMÁNOVÉ ADAPTACE	29
5.1 FANTASY	29
5.2 ROMÁN.....	29
5.3 INGRID PAULSON: VZESTUP VALKÝRY	30
5.3.1 Autorka.....	30
5.3.1.1 Svět knihy	30
5.3.2 Obsah.....	31

5.4	AMANDA HOCKING: MEZI OSTŘÍM A SRDCEM	32
5.4.1	Autorka.....	32
5.4.1.1	Svět knihy	32
5.4.2	Obsah.....	33
5.5	EVA CHASE: BOHŮM ZASLÍBENÁ.....	33
5.5.1	Autorka.....	33
5.5.1.1	Svět knihy	34
5.5.2	Obsah.....	34
6	VAKÝRY ROMÁNOVÝCH ADAPTACÍ (VÝSLEDKY).....	36
6.1	FYZICKÝ VZHLED	36
6.2	OSOBNOST VALKÝR.....	36
6.2.1	Agresivita	36
6.2.2	Moudrost	37
6.2.3	Vzpurnost a svobodná mysl	37
7	FUNKCE VALKÝR.....	39
7.1	V BOJI	39
7.2	V LÁSCE.....	40
7.3	ZVÍŘATA A TRANSPORT	40
7.3.1	Labutě.....	40
7.3.2	Havrani.....	40
7.3.3	Koně	41
7.4	GENDER	41
8	KOMPARACE	43
8.1	KTERÉ CHARAKTERISTIKY VALKÝR JSOU ZVÝRAZNĚNY V NOVODOBÉ LITERATUŘE?.....	43
8.1.1	Agresivita	43
8.1.2	Moudrost	43
8.1.3	Vzpurnost a svobodná mysl	43
8.2	JAK SE PROMĚNILI JEJICH GENDEROVÉ ASOCIACE?	44
8.3	JAKOU ROLI HRAJE VZTAH SE ZVÍŘATY V NOVODOBÉ LITERATUŘE?.....	45
8.3.1	Zvířata	45
8.3.2	Transport	45
	ZÁVĚR	46
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zaměřuje na srovnání pojetí valkyr v původní staroseverské literatuře s jejich obrazem v novověkých románových adaptacích zejména v anglosaské literatuře. Jde o numinozní bytosti, které byly důležité jak pro staroseverské prostředí, ale zauímají důležité místo i v novověkých adaptacích.

Cílem této práce je nalézt ve vybrané původní staroseverské literatuře zmínky o valkýrách, pasáže, které se jich týkají a definovat jejich podobu. Poté budou tyto obrazy komparovány s představami o valkýrách z jednotlivých novověkých románových adaptací. Nejprve představím staroseverskou literaturu a vybrané ságy a pokusím se nastínit, jaké asociace zde byly s postavami valkyr spojovány. Poté představím i žánr fantasy a vybrané novověké adaptace, ve kterých se postavy valkyr vyskytují.

Z původní staroseverské literatury budou využívány především královské ságy, jako je Poetická Edda a Sága o Ynglinzích, Prozaická Edda, Sága o Völsunzích a Heimskringla a skaldská báseň Hrafnsmál. Z těchto textů bude sestavena podoba valkyr, jak je chápala původní staroseverská literatura. Tato podoba bude nejen fyzická, ale budou zohledněny i charakterové rysy. Tato vyobrazení budou porovnávána s valkýrami z novodobých románových adaptacích *Valkyrie Rising (Vzestup valkyry)* (Paulson 2012), *Between the Blade and the Heart (Mezi ostrím a srdcem)* (Hocking 2018) a *Claimed by Gods (Bohům zaslíbená)* (Chase 2018).

Práce se bude snažit najít významné proměny valkyr jak v jejich vzhledu, tak v jejich osobnostních rysech a také se zaměřit na jejich genderové role a vztah a propojení se zvířaty.

Bude se tedy snažit zodpovědět tyto tři otázky:

- Které charakteristiky valkyr jsou zdůrazněny v novodobé literatuře?
- Jak se proměnily jejich genderové asociace a role?
- Jakou roli hraje vztah se zvířaty v novodobé literatuře?

1 VYBRANÁ STAROSEVERSKÁ LITERATURA

1.1 Staroseverská literatura

Staroseverskou literaturou se rozumí díla pocházející ze Skandinávie, Islandu a dalších oblastí osídlených severany v období středověku. První verze děl a rukopisů vznikaly především v období první poloviny 12. století do konce 14. století. Tato literatura je částečně převzata z ústně tradovaných příběhů. Díla se dále vyvíjela pomocí opisů, které nebyly doslovné, čímž vznikaly nové variace (Králová and Králová 2017, 9). Takové způsoby jsou nejčastější především v prozaické tvorbě. Rukopisy se dochovaly převážně na Islandu, kde vznikaly. Toto vysvětluje i často používaný termín „staroislandská“ literatura, jenž se velice často užívá. Častější je však označení „staroseverská“ literatura, jelikož odráží míšení severské kultury a její jednotu. Díla byla často smíšeného původu. To znamená, že próza, či poezie mohly být tradovány ve Skandinávii, ale sepsány na Islandu a v Norsku (Králová and Králová 2017, 9).

Hlavní žánry staroseverské literatury jsou eddická poezie, skaldská poezie a ságy.

Ságy se původně předávaly pouze orální tradicí. To můžeme vidět i v samotném původu slova „sága“, jež je odvozeno od staroseverského slova „segja“, které v překladu znamená „říkat“ či „vyprávět“. Ve 12. století docházelo k zapisování ság na základě příběhů z již zmiňované ústní tradice. Autoři byli povětšinou anonymní. Ságy se dělí na rodové ságy, královské ságy, ságy o dávnověku, ságy o současnosti, ságy o biskupech, ságy o apoštolech, ságy o historii, rytířské ságy a lživé ságy.

Následně zde bude popsána skaldská poezie, královské ságy a ságy o dávnověku, kterými se budeme zabývat, protože se v nich objevuje motiv valkýry.

1.1.1 Skaldská poezie

Skaldská poezie byla významná ve staroseverském prostředí zejména v 9. až 11. století. Skaldskou poezii skládali skaldi, což byli dvorní básníci králů. Tato poezie byla především ústní, přednášená za přítomnosti publika a často doprovázená hudebním nástrojem. Skaldská poezie byla vysoce stylizovaná a složitá a používala složité metrické a stylistické konvence. Skaldové používali různá metra, například *dróttkvætt*, které se

vyznačovalo dlouhými, složitými verši s přísnými pravidly pro počet slabik a rýmů. Dalšími metry používanými ve skaldské poezii byly *fornyrðislag* a *ljóðaháttur*.

Témata se lišila, ale často se zaměřovala na hrdinské činy, bitvy a oslavu králů a šlechticů. Byly známé svou složitou hrou se slovy, propracovanými metaforami, kenningy a narážkami na mytologii a legendy. Měla velký vliv na pozdější skandinávskou literaturu, včetně vývoje ság a básnických forem, které se objevují v eddických básních. Navzdory své složitosti představuje skaldská poezie důležitou literární tradici, která zachycuje kulturní a historický kontext (Kadečková 2001, 151).

1.1.1.1 Hrafnsmál

Hrafnsmál je skaldská báseň, která je často připisována norskému skaldovi Þorbjörnovi Hornklofimu z 9. století. Báseň obsahuje převážně rozhovor mezi nejmenovanou valkýrou a havranem, který pojednává o životě a činech Haralda I. Krásnovlasého. Toto spojení vedlo k tomu, že se báseň občas označuje jako *Haraldskvæði*.

1.1.2 Poetická Edda

Poetická Edda, zvaná též Starší Edda, je sbírka eddických islandských mytologických a hrdinských písní, které se dochovaly především díky středověkému opisu *Codex Regiulus*. Poetická Edda nemá autora, ale Snorri Sturluson nesprávně připisoval její autorství Saemundovi Moudrému, díky čemuž se jí někdy říká i Saemundova Edda.

Edda se skládá z 29 lyricko-epických písní a je dělená do slok a veršů. Asi nejznámější je Vědmina píseň, jež celou knihu uvádí. V knize jsou jak písně mytologické, plné bohů a nadpřirozených bytostí severské mytologie, tak písně hrdinské, pojednávající o životě a skutečích králů a hrdinů. Pro tuto práci je stěžejní především Vědmina píseň, První píseň o Helgim a Píseň o Sigrdrífě.

1.1.2.1 Vědmina píseň

Je psána formou proroctví, které vypráví vědma. Celkově je Völuspá bohatá a složitá báseň, která vypráví o stvoření světa, vzestupu bohů a konečném osudu světa a jeho obyvatel. Je důležitou součástí skandinávské mytologie a dodnes je předmětem studia a výkladu. Báseň začíná popisem stvoření světa a prvních bytostí, jako jsou obři a bohové. Dále popisuje stvoření první ženy, která se jmenuje Embla, a prvního muže jménem Ask.

Poté je popsán počátek světa, kdy vzniká devět světů, včetně světa bohů, světa obrů a světa mrtvých.¹ Báseň pak popisuje vznik bohů a jejich boj proti obrům. Popisuje hrdinské činy bohů a jejich konečné vítězství nad obry. Také popisuje konec světa, známý jako ragnarök, kdy dojde k velké bitvě mezi bohy a obry. Svět je zničen a mnoho bohů je zabito, ale několik jich přežije, aby obnovili nový svět. Končí popisem nového světa, který je úrodný a plný života. Žijí v něm přeživší bohové a lidé, kteří prožili dobrý život.

1.1.2.2 První píseň o Helgim, vítězi nad Hundingem

Vypráví příběh Helgiho Hundingsbana, legendárního severského hrdiny. Báseň začíná prologem, v němž je představen příběh Helgiho, včetně jeho původu, výchovy a bojů. První část básně vypráví o Helgiho setkání se Sigrún, valkýrou, která se do Helgiho zamilovala poté, co ho viděla v bitvě. Sigrún žádá svého otce, aby jí dovolil vzít si Helgiho, ale ten odmítá s tím, že Helgi musí nejprve dosáhnout velkého vítězství. Helgi se poté vrací do země, kde se mu podařilo vybojovat vítězství. Vede své vojsko do bitvy proti Hundingovi a zabíjí ho. Sigrún se po bitvě setkává s Helgim a vyznává mu svou lásku a přísahají si věrnost.

1.1.2.3 Píseň o Sigrdrífě

Píseň o Sigrdrífě je jednou z básní Poetické Eddy, sbírky staroseverských básní, která byla sepsána ve 13. století. Jedná se o rozhovor hrdiny Sigurda s valkýrou jménem Sigrdrífa, která ho učí o runách a jejich používání.

Sigurd nachází spící valkýru a nejprve si ji splete s mužem, díky jejímu brnění. Sigrdrífa mu po probuzení vypráví o vzniku run, a jak je používat k různým účelům. Popisuje, že lze runy použít k léčení, k dodání síly v boji a k odhalení skrytých vědomostí. Varuje ho také před nebezpečím, které hrozí při zneužití run, a před tím, jak mohou přinést ničivé následky. V celé básni Sigrdrífa prokazuje svou moudrost a znalosti a Sigurd je jejím učením ohromen.

¹ Ásgar, Vanaheim, Alfheim, Midgardr, Jötunheim, Svartalfheim. Niflheim, Muspelheim a Helheim.

1.1.3 Snorri Sturluson

Snorri Sturluson poznamenal svou éru především jako politik a spisovatel. Pocházel z váženého rodu Sturlungů, který se zapsal do dějin jako věk Sturlungů. V dětství byl Snorri poslán k Jónovi Loftssonovi do Oddi, což bylo důležité kulturní centrum středověkého Islandu. Tam se až do osmnácti let vzdělával. Jeho dílo se skládá z Mladší či Snorriho Eddy, Heimskringla a Ságy o Egilovi, u níž není Snorriho autorství jednoznačně prokázáno.

1.1.4 Prozaická Edda

Prozaická Edda, označovaná také jako Mladší Edda, Snorriho Edda nebo jednoduše Edda pravděpodobně vznikla na Islandu na počátku 13. století. Všeobecně se připisuje, alespoň částečně, islandskému učenci, zákonodárci a historikovi Snorrimu Sturlusonovi. Prozaická Edda je považována za nejobsáhlejší a nejpodrobnější zdroj severské mytologie a poskytuje cenné poznatky o mýtech severogermánských národů. Čerpá z nejrůznějších materiálů, včetně verzí básní, které se dochovaly a jsou dnes známy jako Poetická Edda. Skládá se ze čtyř částí, z prologu, *Gylfaginning*, *Skáldskaparmál* a *Háttatal*.

1.1.5 Královské ságy

Královské ságy (*konungasögur*) vyprávějí o legendárních králech ze Skandinávie a dalších významných osobách z královských dvorů. Nebyly ovšem určeny pro běžné publikum, ale pouze pro vládnoucí vrstvu Norska a Islandu, proto se od ostatních ság liší literárním stylem. Tyto ságy byly psány ve vrcholném období psaní ság, což bylo 12. až 14. století na území Norska a Islandu (Kadečková 2001, 150).

Z královských ság byla pro práci zvolena Sága o Hákonu Dobrotivém z Heimskringly², souboru královských ság sepsaných Snorrim Sturlusonem v 13. století. Heimskringla je sbírka ság o rozličných norských panovnících z období přibližně od roku 850 do roku 1177 n. l.

1.1.5.1 Sága o Hákonu Dobrotivém

Sága o Hákonu Dobrotivém popisuje život Hákona Dobrotivého, norského krále vládnoucího na konci 10. století. Sága podrobně popisuje Hákonův život od narození až po

² V českém překladu výběr v Jaroslav KAŇA, 1980. *Královské ságy*. Praha: Albatros. Obnovené obrazy (Albatros).

smrt a líčí jeho boje o nastolení vlády v zemi zmítané sváry a rivalitou. Sága začíná příběhem o Hákonově narození a výchově. Byl vychován u anglického krále Athelstana v rámci mírové dohody uzavřené jeho otcem. Athelstan vychoval Hákona v křesťanské víře a poté, co se dozvěděl o otcově smrti, poskytl mu loď a muže, aby mohl bojovat proti svému nevlastnímu bratrovi, vyhlášenému norskému králi Eiríku Krvavá sekyra. Hákon se vydal na sever a získal podporu majitelů půdy tím, že se zavázal vzdát se otcových daní. Ačkoli se Eiríkovi synové spojili s Dány, byli poráženi Hákonem, který triumfoval ve všech svých snahách s výjimkou konverze ke křesťanství. K jeho pozoruhodným úspěchům patřila bitva v roce 955. Díky strategickému rozmístění deseti standart podél nízkého hřebene Hákon oklamal Eiríkovy syny, aby si mysleli, že jeho armáda je větší, než ve skutečnosti byla, což způsobilo, že Dánové uprchli a padli rukou Hákonových vojáků.

Hákonova vláda se vyznačovala snahou nastolit v Norsku mír a spravedlnost. Přijal zákony, které měly podpořit spravedlnost a ukončit cykly násilí, které zemi sužovaly po staletí. Usiloval také o zavedení silné centralizované vlády a o podporu křesťanské víry v celém království. Navzdory mnoha úspěchům čelil Hákon během své vlády různým nepřátelům. Jeho snaha vymýtit staré pohanské tradice Norů způsobila, že se proti němu mnozí obrátili, a nakonec byl svými nepřáteli vyhnán do exilu. Hákonovo vyhnanství trvalo řadu let, během nichž plánoval svůj návrat k moci. Nakonec se mu po politických otřesech a vojenských konfliktech podařilo znovu získat trůn.

1.1.6 Ságy o dávnověku

Ságy o dávnověku (fornaldarsögur) byly zapsány na Islandu v době, kdy zde již převládalo křesťanství. Specifikem ság o dávnověku je zasazení jejich děje mnohem hlouběji do minulosti Germánů a severanů, než je tomu například u ság královských či rodových (Kozák 2008, 12). V písemné formě začaly vznikat až ve 13. a 14. století a od ostatních ság se odlišují také svou pohádkovou tematikou. Nejsou tedy příliš historicky relevantní. Ságy o dávnověku nejsou jen pohádkové, ale objevují se v nich i vážnější témata s tragickými konci (Kadečková 1997, 122). Hrdinové často cestují do vzdálených zemí, jako je například dnešní území Ruska, severní Itálie či Palestiny. V těchto ságách se velice často vyskytují fantastické bytosti jako jsou draci, nebo pro území Islandu netypická zvířata, jako jsou vlci či hadi.

1.1.6.1 Sága o Völsunzích

Ze ság o dávnověku je pro tuto práci zvolena Sága o Völsunzích, která byla sepsána v druhé polovině 13. století. Pojednává o rodě Völsungů. Sága má tři pomyslné části, první vypráví příběhy o předcích hrdiny Sigurda, druhá právě o hlavním hrdinovi Sigurdovi a třetí se zaměřuje na jeho manželku Gudrún po Sigurdově smrti. Tato sága je z části adaptace původního obsahu starší Eddy.

První část se věnuje zakladateli tohoto rodu Völsungovi, který se narodil až po smrti svého otce. Měl jedenáct dětí, z nichž se příběh zabývá především dvojčaty Sigurdem a Signý. Völsung svou dceru Signý přislíbí králi Sigggeirovi, za kterého se později vdá. Na jejich svatbě se objeví Ódin v podobě starého muže a zatne do kmene stromu děti legendární meč Gram. Poté pronese, že ten, kdo meč vytáhne ze stromu, si ho může ponechat jako dar. Nikdo z přítomných to však nedokáže, dokud to nezkusí Sigurd, bratr Signý.

Druhá část pojednává právě o Sigurdovi a jeho hrdinské cestě s mečem, na které se seznámí s valkýrou Brynhild, kterou vysvobodí ze zakletého spánku. Ti se poté stanou milenci a zaslíbí se jeden druhému. Moudrá Brynhild však předpovídá, že si nejsou souzeni a každý z nich bude mít jiného. Sigurd tedy odchází a po různých válkách se usazuje u krále Gjúkiho, kde je očarován nápojem, aby zapomněl na Brynhild a zamiloval se do Gudrún. S jejími bratry se spojí pokrevní přísahou a nejvíce se spřátelí s Gunnarem. Ten časem zatouží po manželce a rozhodne se, že si vezme právě valkýru Brynhild. Ta ovšem žije v ohněm obklopené pevnosti, do které se může dostat jen ten nejstatečnější. Gunnar se na cestu vydá spolu s bratry a Sigurdem, ale první pokus se jim nezdaří. Gunnar tedy požádá Sigurda, aby si vyměnili podoby a Sigurd tak za něj zdolá překážky a zůstane s Brinhyl po tři noci. Ta nejprve nic nepozná a vezme si Gunnara za muže. Po čase se jí narodí dcera Áslaug a dozvídá se, že ji nezachránil Gunnar, ale Sigurd. Žádá tedy Gunnara, aby zabil Sigurda, jelikož se svou starou láskou cítí podvedená. Sigurd tedy umírá, ale Brynhild se s jeho smrtí nedokáže vyrovnat, a tak si vezme život.

Třetí část, jak Brynhild také předpověděla je o Gudrún, která se vdá za krále Atliho. Jejich manželství však není harmonické a Gudrún je stále ve vzpomínkách se Sigurdem. Král Atli, její manžel, je velice hamižný muž, který se zajímá jen o bohatství své manželky.

Vymyslí tedy plán, že pozve své švagry a vezme si jejich bohatství. Gudrúnini bratři však váhají s přijetím tohoto pozvání, ale nakonec se rozhodnou Gudrún a Atliho navštívit. Jen co k nim doplují, čeká na ně armáda a rozpoutá se válka. Gzdrúnini bratři umírají a Gudrún spřádá plá, jak se za jejich smrt svému manželovi pomstít. Vymyslí snad nejkřutější trest, a to smrt jejich společných malých synů. Jejich krev smíchá králi do vína a jejich maso mu upeče a naservíruje. Nic netušící Atli jídlo pozře a později se dozvídá pravdu. Gudrún se ale rozhodne ukončit králův život a jednou v noci ho probodne ve spánku. Po jeho smrti se znovu vdá, ale přijde o všechny své děti.

Tuto ságu nejvíce proslavilo, že se stala inspirací pro příběhy vznikající o několik set let později. Například Hobit od spisovatele J.R.R. Tolkiena či Prsten Nibelungů od R. Wagnera.

2 METODOLOGIE

2.1 Výběr pramenů

Pramen je termín používaný k označení díla, ze kterého bylo čerpáno při tvorbě adaptace nebo nového literárního díla. Pokud se zabýváme srovnávací vědou, je nutné studovat obě tato díla. Pro tuto práci byly zvoleny prameny, které obsahují pasáže a zmínky o valkýrách. V těchto pramenech se proto nachází popis vzhledu valkýr, jejich charakterové rysy, vyobrazení v boji, se zvířaty a jejich genderové role a asociace. Stejně jako s původními staroseverskými díly je zde zacházeno i s novověkými adaptacemi, které přebírají některé z motivů původní staroseverské literatury a byly zvoleny i pro jejich dostupnost a relativní známost mezi čtenáři.

2.2 Komparastika

Komparatistika, jako specifická oblast literární vědy, se odlišuje od obecného komparativního myšlení. Komparace, srovnávání nebo myšlení v paralelách, jako intelektuální hlediska nebo logické postupy, nebyly výlučně doménou komparatistiky, ale byly používány i v jiných poznávacích oblastech (Tureček, 2009, s. 56). Tato práce se zaměřuje na fenomén literární komparace. Zvláštní pozornost je věnována především té formě literární vědy, která pomocí srovnávací metody zkoumá vztahy, společné rysy a rozdíly mezi různými díly.

Komparatistika zahrnuje jak písemnictví, tak ústní slovesnost. Můžeme porovnávat dvě konkrétní díla v cizím jazyce nebo například publikaci s ústně předávanou legendou. Tyto díla mohou pocházet buď z toho samého jazykového a kulturního prostředí, nebo mohou být součástí různých národních literatur nebo celých kulturních okruhů.

2.3 Teorie adaptace

Adaptace je dílo, který vzniká prostřednictvím systematického zkoumání a inspirace jiným uměleckým dílem. I po svém dokončení si toto dílo zachovává určité vlastnosti předlohy (Šklovskij 2003, 22). Zdrojovým dílem pro adaptaci může být také videohra, divadelní hra, báseň, komiks, píseň a podobně.

Linda Hutcheon se touto tematikou zabývá ve své publikaci nazvané *The theory of adaptation*. Hutcheon se interdisciplinárně zabývá adaptačními procesy, a to nejen v divadle a literatuře, ale také v jiných oblastech. Její publikace přináší komplexní pojetí adaptace, které zahrnuje perspektivy mediálních, kognitivních a kulturologických studií. Autorčino chápání adaptace jako produktu, procesu a vnímání, zejména ve vztahu k příběhu, je klíčové. Podle Hutcheon lze adaptaci vnímat jako originální dílo na základě proměn kontextu, obsahu a struktury, které jsou spojeny s příběhem (Hutcheon 2004, XV).

Podle Hutcheon přistupovat k adaptacím znamená považovat je za „palimpsestuální“, která jsou neustále pronásledována svými adaptovanými texty. Přítomnost předchozího textu je vždy cítit a vrhá svůj stín na zážitek z adaptace. Označením díla jako adaptace otevřeně přiznáváme jeho explicitní vztah k jinému dílu či dílům. Studium adaptací se proto často točí kolem komparativní analýzy. Jak Hutcheon zdůrazňuje, to však neznamená, že by adaptace postrádaly autonomii nebo že by je nebylo možné samostatně interpretovat a hodnotit. Právě proto mají adaptace svou vlastní přítomnost v čase a prostoru, svou jedinečnou existenci na místě, kde se náhodou nachází. Interpretovat adaptaci jako adaptaci podle ní znamená v jistém smyslu nahlížet na ni jako na text obsahující různé komponenty (Hutcheon 2004, 6).

3 VALKÝRY STAROSEVERSKÉ LITERATURY

V této kapitole jsou shrnuty relevantní informace o valkýrách, které nacházíme v sekundární literatuře. Jak na ně nahlížíjí různí autoři a jak si vykládají jejich podstatu a další asociace, které se s nimi pojí. Následující kapitola se bude naopak věnovat mým vlastním výsledkům z vybrané staroseverské literatury.

Valkýry, staroseversky *valkyrja*, plurál *valkyrjur*, pochází ze staroseverského valr „mrtvola ležící na bitevním poli“ a *kjósa* "vybírat", tedy "ty, které vybírají zabité"(Cleasby a Vigfusson 1874, 675). Podle R. Simka jsou valkýry původně pravděpodobně démoni mrtvých, kterým patřili bojovníci zabítí na bitevním poli. Ačkoli dochované texty neposkytují přesné vysvětlení severského pojetí, spíše je ztotožňují s fúriemi nebo čarodějnicemi (Simek 1996, 349).

Valkýry se objevují jak v podobě nadpřirozených bytostí patřících do světa bohů, tak jako smrtelné hrdinky. Jejich úděl však zůstává stejný. Vybírají, kdo zemře na bojišti a poté se probudí ve Valhale (Simek and Heizmann 2002, 292). Často oplývají vlastnostmi běžně spojovanými s muži, jako je odvaha, bojechtivost a schopnost stát se hrdinou, na což upozorňuje i Simek, „Edda oceňuje tzv. "mužské" vlastnosti, jako je odvaha, touha vyniknout a získat si slávu, bojovnost, schopnost hrdinských činů, ...“ (Simek and Heizmann 2002, 300).

Tyto ženy jsou asociovány s bohem Ódinem a jeho havrany Huginem a Muninem, kteří je v některých textech provázejí na bojištích. Dalšími mytologickými postavami, které je nutno ve spojení s valkýrami zmínit, jsou norny. Urðr, Verðandi, a Skuld. Tyto tři sestry byly považovány za bohyně, jež splétaly osudy lidí. Jsou dokonce popisovány jako nadřazené bohům, jelikož ti nad nimi nemají žádnou moc (Simek and Heizmann 2002, 191). Norny vytváří životy, poté spřádají osudy, a nakonec životy i ukončují. Jsou také spojovány a vyobrazovány se stromem života Yggdrasillem, o který se starají. Třetí norna, Skuld, je ve Vědmině písni zmíněna mezi valkýrami připravenými vyjet do bitvy (Edda 2004, 32).

Počet valkýr se v textech různí, ale neexistuje žádný univerzální počet, který by byl často používán. Pro příklad v díle Edda a Sága o Ynglingzích od Snorriho Sturlusona je valkýr třináct. Jejich jména jsou Hrist, Mist, Skeggjöld, Skölgul, Hild, Trúd, Hlökk, Herfjötur, Göll,

Geirahöd, Randgríd, Rádgríd, Reginleif. Většina z těchto jmen odkazuje na jejich válečný život. V této knize jsou vyobrazeny ve Vallhale, kde nalévají pivo.

Hrist a Mist
kěž mně též podají roh,
Skeggjöld a Skögul,
Hild a Trúd,
Hlökk a Herfjötur,
Göll a Geirahöd,
Randgríd a Rádgríd
a Reginleif nalévají
padlým rekům pivo.

(Edda 2003, 93)

Po bojištích jezdí v plné zbroji na svých koních, kteří se mohou pohybovat nejen po zemi, ale také po vodě či ve vzduchu. To by mohlo mít návaznost na jednu z valkýr, jejíž jméno zní Mist, což nejspíše pochází ze staroseverského slova *mistr*, jehož význam je ‘mlha’ nebo ‘mrak’.

Pro valkýry existuje mnoho kenningů³, z nichž některé mají popisný charakter. Asi nejzajímavějšími jsou "žena-zabiják", "bohyně meče", "žena konfliktů" a "žena z mlhy" (Wills n.d.). Všechna tato označení valkýr skvěle dokreslují jejich přetrvávající obraz a podstatu napříč staroseverskou literaturou.

³ Kenning je řečnický obrat, v němž se spojuje až osm slov, aby se vytvořil básnický výraz, který odkazuje na osobu nebo věc. Kenningy se nejčastěji vyskytují ve staroseverské a staroanglické poezii.

4 VÝSLEDKY

4.1 Fyzický vzhled

Valkýráři jsou v staroseverské literatuře přisuzovány světlé vlasy, bílá pokožka a modré oči. Ve skaldské básni *Hrafnsmál*, která představuje rozhovor mezi valkýrou a havranem, je fyzické vzezření valkýry popisováno následovně: Necht' mě poslouchají {nositelé meče} [BOJOVNÍCI], zatímco já vám budu vyprávět, jak se Harald, nesmírně bohatý, vyznamenává zbraněmi. Budu vyprávět slova, která jsem slyšel [pronášet] bílou, světlovlasou dívku, když mluvila s havranem⁴ (Fulk 2012). *Hrafnsmál* tedy představuje valkýru, jako nadpozemsky krásnou ženu éterického vzezření. Jako bohyně války, které rozhodují o bitvách, smrti a výběru mužů hodných Valhaly, jsou popisovány jako velice krásné a často asociované se světlem, což se objevuje i v Eddě.

Tu vzplála záře

z Plamenných plání

a z bílého ohně

vyšlehly blesky.

V přilbách se hnaly

po nebi panny,

brnění měly,

zborceno krví,

z oštěpů paprsky

jim žhavé plály.

(Edda 2004, 231)

⁴ Let {sword-bearers} [WARRIORS] listen, while I recount feats of weapon-points concerning Haraldr the exceedingly wealthy. I shall recount the words that I heard a white, bright-haired girl [utter] when she spoke with a raven.

4.2 Osobnost valkýr

4.2.1 Agresivita

V První písni o Helgim, vítězi nad Hundingem, Gudmund, král Norska, přirovnává hrdinu Helgiho k valkýře. Pro toto přirovnání jsou použita slova „vzteklá“ a „chtivá vraždy“. Valkýry jsou zde tedy charakterizovány jako agresivní válečnice, jež se nebojí ani vraždit.

*„Vyvrhelem byls,
valkyrjí vzteklou,
chtivou vraždy,
U Všemocného.
Válečníci
ve Valhalle
kvůli tobě
válku vedli.“*

(Edda 2004, 236)

Podobně, ale ne zcela identicky na osobnost valkýr nahlíží výše citovaná skaldská báseň Hrafnsmál, kde je valkýra popsána jako „agresivní dívka“. „Valkýra si myslela, že je moudrá; muži se nelíbili agresivní dívce, která rozuměla ptačímu hlasu. Bělokrký a jasnooký přivítal havrana, který seděl na okraji útesu.“⁵(Fulk 2012) V Sáze o Völsunzích se projevuje Brynhildina proměnlivá osobnost, kdy se často dostává do konfliktů s ostatními postavami.

4.2.2 Moudrost

Moudrost valkýr, jako jejich osobnostní rys, potvrzuje i dvacátá druhá kapitola v Sáze o Volsunzích. „*Sigurd pravil: „Nikdy se nenajde moudřejší žena na světě, než jsi ty; uděl mně ještě více moudrých rad!“ Ona odpověděla: „Tvému přání lze vyhovět a udělit ti dobré rady pro tvou zvědavost a chytrost.“*“ (Kadečková 2011, 81). V této sáze se také projevuje Brynhildina moudrá osobnost, kdy většinu konfliktů spíše rázně ukončuje, než aby je

⁵ The valkyrie thought herself wise; men were not pleasing to the aggressive maid, who understood the voice of the bird. The white-throated and the bright-eyelashed one greeted {the skull-picker of Hymir <giant>} [RAVEN], which sat on the edge of cliff.

začínala. Popisována je i jako milující žena. Ve skaldské básni Hrafnsmál se vyskytuje slovní spojení „Valkýra se považovala za moudrou“ což odkazuje na její inteligenci (Fulk 2012).

Další postavou valkýry, která je v textech zmiňována jako moudrá, je Sigrdrífa v písni o Sigrdrífě. Ta předává svou moudrost a znalost run hrdinovi Sigurdovi. Naučí ho, jak runy používat, aby mu nikdo nemohl ublížit a zradit ho. Ukáže mu runy, díky kterým bude moci léčit rány, a mnoho dalších, které mu mohou pomoci k úspěchu. Dále mu předává jedenáct rad, aby se vyvaroval různých nebezpečí.

4.2.3 Vzpurnost a svobodná mysl

Velice důležitá je u valkýr individualita, která se často projevuje jako vzpurnost. V několika textech je také kladen důraz na jejich svobodnou mysl. To dokazuje např. Píseň o Sigrdrífě, která se vyskytuje v Eddě. Zde je valkýra zakleta Ódinem a uvržena do magického spánku za to, že ovlivnila průběh bitvy jinak, než jaká byla Ódinova vůle. Sigrdrífa vypráví Sigurdovi, jak spolu dva králové vedli boj. Jednomu z nich, králi Hjálm-Gunnarovi přislíbil Ódin vítězství. Valkýra však porazila krále, jemuž bylo přislíbeno vítězství. Ódin jí za trest nejen odňal schopnosti valkýry, ale i bodl trnem přinášejícím spánek a přikázal jí se vdát (Edda 2004, 312). V této písni se zcela jednoznačně vyskytuje rozpor mezi valkýrou a Ódinem. Projevuje se zde vzdor, kdy si valkýra sama zvolí, jak ovlivní výsledek bitvy. Z textu vyplývá, že valkýra se rozhodla pomoci druhému králi zcela samostatně a nejspíše i s vidinou trestu za neuposlechnutí boha. Vstup do manželství není pro valkýry zcela typický a Sigrdrífa s ním zde ztrácí i část nezávislosti, kterou jí do té doby poskytoval status Ódinovy valkýry. Ve staroseverské literatuře valkýry ztělesňují touhu ženy po nezávislosti myšlení a jednání, zejména ve vztahu k manželství. Většinou pak je i jejich milence postihne nešťastný osud.

4.3 Funkce valkýr

4.3.1 V boji

Ódin je hlavním bohem v eddické mytologii. Bývá také označován za patrona poezie, boha smrti, války a magie. Je vyobrazován s kopím a havrany Huginem a Muninem. V konfliktech je to právě on, kdo rozhoduje o vítězství, přežití či smrti účastníků konfliktu. Zde rozeberme podrobněji jejich chování a úlohu v boji a konfliktech a také jejich provázanost s Ódinem.

V staroseverské literatuře jsou valkýry posílány do válek, aby rozhodly, kdo zemře, a ovlivnily tak průběh konfliktu. Bývají posílány bohem Ódinem, aby konaly shodně s jeho vůlí (Fridriksdóttir, 2021, s.3). Podle Eddy jsou valkýry především nesmrtelné společnice Ódina a hrdinů Valhaly. Hned v několika textech je kladen důraz na jejich individualitu a svobodnou mysl. To dokazuje i Píseň o Sigdrífě, kterou jsem již zmiňovala v kapitole 3.2.3, kde je valkýra zakleta Ódinem a uvržena do magického spánku za to, že ovlivnila průběh bitvy jinak, než jaká byla Ódinova vůle (Edda 2004, 312).

Výběrem padlých ale jejich role nekončí. Jejich úkolem je také doprovázet zesnulé bojovníky do Valhaly, Ódinovi síně mrtvých. V ní se padlí bojovníci připravují na příchod Ragnaroku, obávaného konce světa. V Eddě valkýry ve Valhalle „přinášejí padlým pivo“ (Edda 2004, 93).

Valkýry se často účastní i přímého boje. V Eddě v první písni o Helgim, vítězi nad Hundginem, se vyskytují hned několikrát. Zmínku o jejich aktivitě nalezneme v 54. sloce, kde valkýry přilétají na svých koních. Hluk oštěpů roste a jejich letící koně rvou kořist havranům. Je zde tedy nepřímě naznačeno, že se aktivně zapojily a bojovaly s oštěpem jako jejich zbraní.

*Valkyrje přilétly,
Válečné děvy,
Ochránkyně reků
-Hluk oštěpů roste -
Obryně kůň rval
Havranům kořist.*

Tu volala Sigrún
Do vřavy boje:
(Edda, 2004, s. 240)

P. Hermann ve své knize zmiňuje, že valkýry měly často poskytovat právě takovou pomoc, aby v nepříteli vyvolaly paniku. Takový pocit náhlé hrůzy označovali severané jménem *herfjötur*, což je také jméno jedné z valkýr (Hermann 2011, 76).

Zbroje a zbraně nacházíme především u valkýr, které jsou zobrazovány jako bojovnice. Nejčastěji, ale ne výlučně, je s valkýrami vyobrazován oštěp, jenž v mytologii třímá i Ódin. Součástí zbroje je také štít a přilba, která se objevuje hned v několika staroseverských textech. Zbroj a brnění však nalézáme v dalších, a to především ikonografických zdrojích jako je obraz „Valkyrie“ od norského malíře Petera Nicolaie Arbeho. Self rozebírá pasáž, kde Sigrunin oddíl nese oštěpy, které vyzařují paprsky světla, když se vynořují z vrcholků hor. Zmiňuje, že valkýry samy vyzařují světlo a poukazuje, že tento obraz světla a krásy kontrastuje s temnými, krví zbarvenými bitevními poli (Self 2014).

„Tu vzplála záře
z Plamenných plání
a z bílého ohně
vyšlehly blesky.
V přilbách se hnaly
po nebi panny,
brnění měly
zborceno krví,
z oštěpů paprsky
jim žhavé plály.“
(Edda 2004, 231)

4.3.2 V lásce

Přestože jsou valkýry ve své podstatě temné, neutrální postavy, vybírající mrtvé, ve staroseverských textech jsou často romanticky spojovány s některými z hrdinů. Asi nejzpopularizovanějším milostným příběhem mezi valkýrou a mužem je ten Brynhildin, což je jedna z hlavních postav Ságy o Völsunzích a několika dalších poetických děl. Brynhilda vstupuje do příběhu, jako ve zbroji zakletá žena, kterou z magického spánku probudí právě Sigurd. Brynhilda se do Sigurda zamilovala, ale následně se o ni začal ucházet i Gunnar, který lstí zvítězil a Brynhilda si ho tak musela vzít za muže. V manželství ale nebyla spokojená a zaslepená láskou i nenávistí k Sigurdovi přesvědčila svého manžela a jeho bratry, aby Sigurda zabili, a o několik dní později se k němu ve smrti přidala i ona sama (Kadečková and Dudková 2011, 101).

Tento milostný příběh vyobrazuje valkýru Brynhildu silně motivovanou láskou k muži, která sahá až za hrob. Ve spojení s její temnou podstatou, jako dísou⁶ vybírající mrtvé, nám vyvstává literární fenomén „smrt jako milenka“, jenž se objevuje v literárních dílech od středověku až do dnešní moderní literatury.

Většina milostných příběhů mezi mužem a valkýrou však končí tragicky. Tragický konec může být, že se k muži nikdy nevrátí, což nalézáme v Písni o Völundovi, kdy tři valkýry v podobě labutě opustí své manžely a již se nevrátí (Edd 2004, 215). Dalším, už více tragickým koncem, je smrt jednoho či obou milenců. Tento konec nastává právě u již zmíněné Brinhildy, která nejprve zosnuje vraždu svého bývalého milence Sigurda a později si vezme život i ona sama.

⁶ V severské mytologii je dísa ženské božstvo, duch nebo přízrak spojený s osudem, který může být vůči smrtelníkům laskavý nebo nepřátelský. Dísy mohou působit jako ochranní duchové a hrají v staroseverských textech role, které se podobají rolím fylgjur, valkýr a norn. Dalo by se tedy říci, že dísa je označení pro ženské nadpřirozené bytosti v severské mytologii.

4.3.3 Zvířata a transport

4.3.3.1 Labutě

V některých textech se objevuje spojení mezi valkýrami a labutími pannami. Asociace valkýr se zvířaty provází většinu jejich výskytů ve staroseverské literatuře. Jednou z těchto asociací jsou právě labutí panny a labutě jako vodní ptáci obecně.

Spojení valkýr s labutími výstižně formuloval Golther. Jeho výrok: „Valkýra může být příležitostně labutí pannou, ale labutí panna není nutně valkýra, ale jen tu a tam náhodně v severské poezii,“ je stále užíván i v novější sekundární literatuře (Golther 1890, 5). Krappe zmiňuje, že kdykoliv se valkýry zjeví v podobě zvířete, můžeme předpokládat, že to bude právě labuť (Krappe 1926, 70).

V Písni o Völundovi se vyskytují tři labutí panny.⁷ Hned v první sloce si můžeme všimnout jejich nápadné podoby valkýrám.

*Letěly panny
nad černými lesy,
labutí děvy,
los určovat v boji.
Na břehu usedly
k odpočinku;
líbezné ženy
len drahý předly.
(Edda 2004, 215)*

⁷ Labutí panny jsou však motivem i v dalších mytologiích a folkloru v celé Evropě. V Irsku se objevuje motiv labutích panen, nebo spíše labutích dětí v legendě Děti krále Líra, která popisuje příběh čtyř dětí krále Líra, jehož čtyři děti byly zaklety nevlastní matkou kvůli jejich krásě. Kletba trvala 900 let, než byla zvrácena. Později tento motiv nacházíme v Rusku v Pohádce o caru Saltánovi, v níž se objevují princezny měnící se v labutě.

Podobnost je zde patrná ve výrazu „los určovat v boji“, což bylo údělem právě valkýr. Vybírat mrtvé, ovlivňovat průběh bitvy a samotné účastnění. V této písni se labutí panny usadí u jezera, kde tou dobou přebývají i tři synové krále Finů, Slagfinn, Egil a Völund. Princové si všimli žen předoucích len, vedle kterých ležela i jejich labutí roucha. Tyto ženy byly samy dcerami králů. Princové se oženili s krásnými ženami a žili spolu sedm let. Po těchto sedmi letech všechny tři ženy odletěly sledovat bitvy a už se k manželům nikdy nevrátily (Edda 2004, 215). Být labutí pannou je spojeno se schopností přesunovat se. Tato funkce slouží nejen jako transportem ve smyslu na bojiště a zpět, ale také mezi různými světy, což patří k hlavním funkcím potřebným k plnění jejich poslání.

4.3.3.2 Havrani

Spojení valkýr se zvířaty nacházíme ve skaldské básni Hrafnsmál, kde se projevuje jejich schopnost promlouvat se zvířaty, především havrany. Valkýry jsou společnice Ódina, stejně tak jako jeho dva havrani. To tedy předpokládá i určité spojení mezi valkýrou a havranem. Jak naznačuje právě Hrafnsmál, valkýra promlouvá s havranem o událostech, které se staly. To úzce souvisí s údělem havranů v severské mytologii, kde informují Ódina o dění ve světě a na bojištích. Valkýra v této básni předává informace havranovi, který je poté interpretuje samotnému Ódinovi. Valkýra je proto spojením mezi bitvami a havranem.

4.3.3.3 Koně

Kůň je pro valkýry nejen společníkem, ale i spolehlivým dopravním prostředkem k jejich přemístění. Poskytují valkýrám možnost překonání hranic světů, když jim umožňují cestování mezi světem lidí a světem bohů. Tato funkce je zásadní především pro cestu do Valhally a následný návrat.

Koně se dokáží pohybovat – běhat – po vzduchu i po vodě, čímž bychom je mohli zařadit mezi nadpřirozené, fantastické bytosti. Ve staroseverské literatuře nebývají vyobrazováni s křídly, ale jejich schopnost „létání“ může vést k mylné představě Pegase, okřídleného koně, syna boha moří Poseidóna a Medúsy, známého z řecké mytologie.

4.3.4 Gender

Této problematice se podrobněji věnuje Self, která tvrdí, že středověké skandinávské valkýry a štítonošky jsou překrývající se kategorie bojovníků, které je nejlépe chápat jako

třetí pohlaví. Hybrid mužských a ženských atributů. Tyto postavy, které se vyskytují v různých textech, mýtech a legendách o hrdinech, bývají oděny do mužského oděvu, zbroje a zbraní, a uplatňují mužskou sílu, když bojují a vybírají, kdo v bitvě zemře (Self, 2014). Toto podporuje tvrzení Laqueura, podle něhož se ve středověku využíval tzv. jednogenderový systém. To znamená, že v té době nebyly role striktně rozděleny pro muže a ženy. Ženy v té době nebyly vnímány s odlišnou podstatou, ale byli spíš níže postavené v tehdejší hierarchii (Laqueur 1990, 8).

Přestože jsou valkýry vnímány, jako krásné ženy, jejich tělo je téměř vždy skryto pod mužskou zbrojí. V písni o Sigrdrífě je zakletá valkýra Sigrdrífa původně považována za muže, dokud jí Sigurd nesejme z hlavy přilbu a neodhalí tak její obličej. „*Sigurd vešel do hradu a viděl tam ležet muže, který spal v plné zbroji. Sňal mu s hlavy přilbu a tu viděl, že to je žena.*“ (Edda 2004, 311).

5 VYBRANÉ NOVOVĚKÉ ROMÁNOVÉ ADAPTACE

5.1 Fantasy

Fantasy je označení pro umělecký žánr nejenom v literatuře, ale také ve výtvarném umění a filmu. Charakteristickým znakem tohoto žánru jsou nadpřirozené prvky, ať už jde o magii, bájně bytosti nebo bohy. Díla tohoto druhu jsou často zasazena do fiktivního světa, někdy inspirovaného mytologií či folklorem (Mocná and Peterka 2004, 187).

Prvky nadpřirozena a fantastična lze sledovat v literatuře už od nepaměti. Jsou zapojeny i v eposu o Gilgamešovi. Dalším příkladem by mohla být antická řecká literatura, především komedie Ptáci od Aristofana je plná prvků fantasy (Athéňan postaví město v mracích). Jednou z nejznámějších fantasy v historii je Tisíc a jedna noc, což je kompilace mnoha lidových pohádek. Některé z nich se staly ikonickými příběhy i pro západní kulturu. Těmito ikonami jsou myšleny pohádky jako je, Aladdin, Sindibád nebo Ali Baba. Když se podíváme do anglofonní fantasy, kterou se práce zabývá, je vhodné zmínit především nejznámější anglickou pohádku Beowulf. Ta měla velice silný vliv na pozdější vývoj tohoto žánru (Mocná and Peterka 2004, 188).

Současná britská badatelka Farah Mendlesohn rozděluje fantasy příběhy na tři typy. Tyto typy definuje podle způsobu, jakým fantasy vstupuje do textu. Prvním je portálové fantasy, kdy protagonista opouští domov a projde portálem do jiného světa. Toto se objevuje například v knize *Letopisy Narnie* od C. S. Lewise. Dalším typem je příběh odehrávající se ve fiktivním světě od počátku, jako v knihách od J. R. R. Tolkiena. Posledním typem je příběh odehrávající se v našem světě, ale s narušením „normality“, což se objevuje v knize Diany Wynne Jonesové *Osm dní Luka* (Mendlesohn 2008, 36).

5.2 Román

Román je považován za nejuniverzálnější žánr novodobé epiky. Jedná se o dlouhé fiktivní vypravování v próze, rozsahově řazené k delším dílům. Jeho objemnost bývá od 200 stran až po díla vícesvazková, mohou to být trilogie, tetralogie či pentalogie. Tento žánr je mimořádně flexibilní a otevřený dalším žánrům.

Román je svou povahou určen k tichému individuálnímu čtení, nevyklučuje však ani předčítání od zprostředkovatele, např. audioknihy. K jeho rozšíření a rozvoji velkou měrou přispěl především knihtisk, který mu dopomohl k jednodušší reprodukci.

Počátky tohoto žánru však nejsou zcela jasně definovány. Z románů se dochovalo jen několik málo zlomků psaných v antice od 4. stol. př. n. l. po 3. – 4. stol. n. l. Z většiny se dochovaly jen názvy těchto děl. Jako samostatný žánr se román ustanovil koncem středověku. V raném novověku pak dominoval především epos a rytířský román ve verších, který se postupně začínal psát i v próze. V 18. stol. vzniká vzor pro dobrodružné romány, fantastické cestopisy a mnoho dalších typů. 19. stol. pak prosazovalo román jako nejprestižnější žánr nejen národní, ale i světové literatury. Zlatým časem románu je označováno období od roku 1918 do roku 1939 (Mocná and Peterka 2004, 493).

5.3 Ingrid Paulson: Vzestup valkýry

5.3.1 Autorka

Autorkou knihy je Ingrid Paulson. Je to autorka fantasy pro mládež, známé též pod názvem Young Adult. Narodila se a vyrostla v San Francisku v Kalifornii. Vystudovala Cornellovu univerzitu a získala magisterský titul v oboru knihovnictví a informační vědy na Illinoiské univerzitě v Urbana-Champaign. Její debutový román *Valkyrie Rising*, který je rozebrán v této práci, vyšel v roce 2012 a rychle si získal příznivce díky silné ženské hrdince a kombinaci mytologie a dobrodružství. Po vydání této knihy následovaly ještě další autorčiny tituly.

Knihy by se dala novodobě označit za „stand alone“, tedy samostatný román, nepříslušící do série několika knih.

5.3.1.1 Svět knihy

Valkyrie Rising se odehrává v současném Norsku, kde hlavní hrdinka Elsa a její bratr Graham v létě navštěvují svou babičku. Děj se odehrává především v malém pobřežním městečku obklopeném lesy a strmými kopci, jehož historie je opředena severskou mytologií.

V tomto světě jsou přítomny mytologické postavy, především valkýry, Ódin a Loki, jež jsou v nějaké podobě přítomné. Valkýry jsou nesmrtelné ženy, které v knize slouží Ódinovi. Celkově je svět v knize směsicí současného Norska a klasické severské mytologie.

5.3.2 Obsah

Hlavní hrdinkou knihy je šestnáctiletá Elsa, Američanka s norskými kořeny, která odjíždí strávit léto k babičce do Norska, do prostředí maloměsta nedaleko Osla.

Spolu s kamarádem poznává město a jeho okolí a zjišťuje, že její rodina zde není vítána. Během jedné z cest se setká s valkýrou Astrid, která dokáže svým hlasem zhypnotizovat celou místnost a odvést chlapce, kterého si vybere, do Valhally. Zjistí také, že valkýry posledních pár měsíců odvádějí mladé, živé chlapce a Ódin z nich sestavuje armádu, která se má vypravit proti současnému modernímu světu. Elsa se konfliktu s nimi vyhýbá až do okamžiku, kdy unesou jejího staršího bratra Grahama a kamaráda Kjella. Teprve pak se dozvídá, že ona sama je vnučkou valkýry a také první zrozenou valkýru po tisíci letech. Spolu s Grahamovým nejlepším kamarádem Tuckerem se vydává zachránit unesené chlapce a o pomoc požádá i nevyzpytatelného boha Lokiho. Když je unesena do Valhally i její babička, zůstává na záchranu a sama. Poté, co zjistí, kde se Valhalla nachází, přesvědčí několik místních, aby jí pomohli. Před bránou Valhally se pak sejdou lidé z rodin unesených chlapců a v čele s Elsou a Tuckerem jsou připraveni k boji. Když se otevře brána do Valhally, Ódinovy valkýry na ně už spolu s omámenou armádou mladých chlapců čekají a jsou připraveni vyjet do boje. Elsa si všimne několika valkýr, které mají pochybnosti o svých dosavadních činech a snaží se jejich nejistotu podpořit. Astrid, jako vůdkyně valkýr, se však nechce Ódinovi vzepřít, přestože s jeho rozhodnutími zcela nesouhlasí. Elsa na svou stranu získá i další valkýry, a nakonec společně osvobodí její babičku. Když pak na Elsinu stranu přechází stále více valkýr, Astrid uzná, že unášení živých chlapců do Valhally není správné, a že je toto jednání proti podstatě valkýr. Neuposlechne Ódina a připojí se k Else.

V posledním boji se objeví sám Ódin a pošle omámeného Grahama proti jeho vlastní sestře Else. Valkýry jí však pomohou, Elsa vytrhne Grahama i ostatní chlapce z omámení a Ódin je poražen.

5.4 Amanda Hocking: Mezi ostřím a srdcem

5.4.1 Autorka

Autorkou knihy je Amanda Hocking, která je autorkou bestsellerů New York Times pro mládež. Narodila se 12. července 1984 v Austinu ve státě Minnesota a vyrůstala v nedalekém městě Albert Lea. Hocking začala psát příběhy již v mládí a svůj první román vydala sama ve svých 26 letech. Román *Switched* byl průlomem v její kariéře a od té doby se po celém světě prodaly miliony výtisků autorčiných knih. Hocking je známá svým poutavým stylem psaní a skvělou konstrukcí postav.

5.4.1.1 Svět knihy

Knihy se odehrává ve světě, kde vedle lidí existují starověcí bohové a monstra snad ze všech existujících mytologií.

Příběh je zasazen do futuristické verze Země, kde se snoubí mytologie a nadpřirozeno s moderními a futuristickými technologiemi. Valkýry, na které se kniha zaměřuje, mají povinnost zabíjet nesmrtelné bytosti a „vracet“ je do podsvětí Kurnugia, které vychází ze sumerské mytologie. Toto míchání mytologií zde překvapivě působí přirozeně a funkčně.

Ukazuje se zde skvělá konstrukce světa promyšlená do detailů, což se projevuje především na „oddělení“ Ódina od valkyr. Ódin je zde pouhým stvořitelem valkyr, ale jinak nečinnou entitou. Jeho rozhodovací funkci přebírají andělé, bytosti spojované s křesťanstvím, judaismem, islámem a dalšími. V tomto fantastickém světě také funguje jasná hierarchie, částečně podobná kastovému systému, která dává knize oporu a řád.

Nejzajímavějším aspektem tohoto fiktivního světa je, jak je již zmíněno výše, míšení mytologií. V jednom světě, ve futuristické verzi Země, spolu koexistují nejen bytosti rozličných folklorů, ale i samotná božstva. Svět je zde vystavěný na jejich koexistenci, ale z většiny zbaven jejich vlivu. Působí zde spíše jako pozorovatelé, žijící ve vlastní části tohoto světa. Což se velmi liší od jejich předlohy, kdy například v severské mytologii se bohové zaplétají do osudů lidí a přímo s nimi komunikují.

5.4.2 Obsah

Děj se odehrává ve futuristické verzi Země, ve které pospolu žijí lidé, valkýry a nesmrtelné mýtické bytosti z různých mytologií. Hlavní hrdinkou je Malin, devatenáctiletá valkýra v zácviu, kterou prozatím učí její matka, valkýra Marlow. Je studentkou akademie a zdá se, že nedokáže najít rovnováhu mezi studiem a povinnostmi valkýry. Malin působí jako lovkyně nesmrtelných bytostí a plní úkoly, které dostává od korporace vedené anděly. Jednou večer se setká s Asherem, mužem vyšetřujícím záhadnou smrt své matky-valkýry. Malin zjistí, že s tím má něco společného její matka Marlow. Když ji společně s Asherem vyptávají, přizná, že kdysi nesplnila svůj úkol a nechala žít jednoho z nesmrtelných bytostí, anděla jménem Tamerlane, protože jeho život měnil k lepšímu životy ostatních. Poté co se nyní dozvěděla, že právě on může za smrt Asherovy matky, slíbila, že Tamerlana zabije, tak jak to měla udělat už dávno.

Zatímco je Marlow na lovu, Malin dostane od korporace nový úkol. Bytost, kterou má tentokrát vrátit do podsvětí je ale mnohem silnější, než by měla být a Malin svým jedem skoro zabije. Malin ji nakonec přemůže, ale než bytost zemře, řekne jí, že se chystá změna podsvětí. Tato skutečnost dovede Malin k ještě usilovnějšímu pátrání po Tamerlaneovi a spojí proto síly s Asherem. Když ho nakonec najdou, Marlow se rozhodne splnit slib a zabít ho, ale on ji během vteřiny přemůže a bodne jí její vlastní meč do břicha. Malin je zdcena ztrátou matky, která byla zároveň její jedinou žijící příbuznou.

Po krátkém truchlení se rozhodne vypátrat a zabít Tamerlanea sama. To se jí podaří na prahu podsvětí, kde se setká s bohyní připravenou zotročit její svět.

5.5 Eva Chase: Bohům zaslíbená

5.5.1 Autorka

Autorka Eva Chase je spisovatelka současných romancí, která se specializuje na příběhy plné paranormálna a fantasy světů. Je to autorka 100 nejprodávanějších knih na Amazonu v žánru urban fantasy a paranormální romance. Spisovatelka pochází z Kanady a v současné době žije v Torontu se svým manželem a dětmi. Napsala několik dalších knih stejného žánru.

5.5.1.1 Svět knihy

Většina děje se odehrává v Midgardu – světě lidí, ale do něj se mohou dostávat i bytosti z ostatních světů např. Warg, nebo temný elf. Mezi světy proto mohou být vytvořeny portály. V knize se do Ásgardu – světa bohů, nemůže dostat nikdo, kromě Ódina a valkýry. Příběh se odehrává v současnosti, ale je napojen na staroseverskou představu o devíti světech. Bohové zde žijí mezi smrtelníky, aniž by jimi byly poznáni. Bohové však často zasahují do lidských životů a osudů.

5.5.2 Obsah

Knihy začíná smrtí hlavní postavy, dívky Arii Watson. Aira neměla šťastné dětství a dlouhou dobu se musela potýkat s mnoha traumaty. Vyrůstala s nevšímavou matkou, která často střídala partnery a mnoho z nich mělo sklony k násilí. Zemřel její starší bratr, který jediný se o ní staral a snažil se jí chránit. Jakmile se Arie naskytlá příležitost, z domova odešla. Nějaký čas žila na ulici, živila se krádežemi a nelegální prací, ale pak se vrátila zpět do rodného města, aby si uspořádala život a mohla se starat o svého mladšího bratra. Najednou však zemřela při autonehodě.

Když se probudila, nejprve vůbec nevěděla, že je mrtvá, ale postupně zjišťovala, co se stalo. Po její smrti si ji přivolali bohové Loki, Thór, Baldur, Hod a Freya, kteří po Ragnaroku zůstali v Midgardu. Bohové zoufale hledali svého otce, Ódina, kterého však mohla nalézt jen valkýra. Jelikož se však žádná dosud nevrátila z jeho hledání, pomocí svých sil stvořili valkýru novou – Ariu, kterou přivedli ze světa mrtvých a předali jí část ze svých sil. Jako valkýra byla silnější než obyčejný člověk. Každý z bohů ji cvičil ve schopnostech, které jí předal. Loki jí dal do vínku ostré smysly a intuici, Baldur možnost vidět záměry svých protivníků, Thór obratnost, sílu a cit pro bouři a Hod schopnost brát životy. Spolu s tím dokázala vyvolat ze svých zad křídla a s jejich pomocí se snáze pohybovala. Aria stále lpěla na svém smrtelném životě a zpovzdálí opatrovala svého bratra.

Ve chvíli, kdy byla připravená vyhledat Ódina, se s pomocí bohů přenesla do Valhally, přešla přes Yggdrasil a napojila se na pouto k Ódinovi. To jí přivedlo do Nidavilliru, kde jí napadli temní elfové a ona se jen tak tak dostala zpátky do Midgardu. Spolu s bohy hledala další bránu, kterou temní elfové stvořili k propojení jejich a lidského světa. Tam narazila na jednoho z Ódinových věrných havranů, Munin, který se doláze přeměnit v ženu a pomáhala

jim v hledání. Poté co našli způsob, jak se k Ódinovi dostat, Aria si u bohů vynutila ukrytí bratra na bezpečné místo a teprve poté jim slíbila pomoc v boji s temnými elfy. Museli bojovat v několika bitvách, než v té poslední všichni našli ty, co hledali-Freya se setkává se svým manželem, Loki s přítelem a Thor, Baldur a Hod s otcem. Aria si však uvědomila, že k Ódinovi necítí pouto, které by k němu jako valkýra cítit měla a v tu chvíli se jeho postava rozsypala na popel a všichni bohové se ocitli na neznámém místě.

6 VAKÝRY ROMÁNOVÝCH ADAPTACÍ (VÝSLEDKY)

6.1 Fyzický vzhled

Fyzické charakteristiky valkýr v novodobých adaptacích jsou především světlé vlasy i oči a porcelánová pleť. Příkladem těchto rysů by mohla být Elsa, Astrid a Hilda z Vzestupu valkýry, Quinn z knihy *Mezi ostřím a srdcem* a Aria z *Bohům zaslíbená*. Všechny tyto postavy jsou popisovány jako krásné a femininní ženy. Naopak hlavní postavu Malin a její matku Marlow v knize *Mezi ostřím a srdcem* nelze popsat jako klasické severanky s jemnými rysy. Postava matky Marlow má odbarvené platinové vlasy z původních černých a vlasy její dcery Malin jsou přirozeně černé. Obě valkýry jsou popisovány s maskulinnějším typem postavy-široká ramena, svalnaté tělo, nijak výrazný rozdíl mezi pasem a boky.

6.2 Osobnost valkýr

6.2.1 Agresivita

Agresivita se projevuje nejvíce u Astrid v knize *Vzestup valkýry*. Od začátku vstupuje do příběhu jako silná a nemilosrdná valkýra, úzce spjatá s Ódinem. Sama vede skupinu valkýr při plnění rozkazů. Její agresivita se projevuje hned v několika pasážích, kdy vyvolá násilí a zaútočí na Elsu. V knize je jedna z nich popsána následovně: „Byla to brutální rána, po které jsem znovu vletěla do baru.“ (Paulson 2012, 158). V další zmínce této knihy, kterou pro ni použil Loki, je výraz nejzuřivější bojovnice: "Valkýry jsou zdaleka nejzuřivější bojovnice, jaké kdy potkáte." (Paulson 2012, 175).

Další valkýrou, která se vyznačuje především bojechtivostí, je Marlow (*Mezi ostřím a srdcem*). Je u ní patrná láska ke svému násilnému poslání, jakožto lovkyně nesmrtelných bytostí. Vrhá se do konfliktů a nebojí se použít násilí. Naopak u Malin (*Mezi ostřím a srdcem*) agresivita eskaluje během příběhu. Největší nárůst agrese způsobí ztráta matky, díky čemuž se stává nezastavitelnou. Projevuje se především v boji, kdy jí pomáhá v obtížných situacích nabrat znovu síly a vypořádat se s protivníkem. Díky ní nevzdala boj ani ve chvíli, kdy byla vážně zraněna.

V knize *Bohům zaslíbená* se valkýra Aria stává agresivní a nezastavitelnou ve chvíli, kdy si všimne, že někdo ublížil jejímu bratrovi. Stává se z ní pomstychtivá postava plná

zuřivosti, která nalézá zálibu v zabíjení nepřátel. „*Temný prostor ve mně tu energii pohltit celou. Stvoření pode mnou se zhroutilo.*“⁸ (Chase 2018, 115).

6.2.2 Moudrost

Moudrost je promítána do většiny novodobých ztvárnění valkýr. Ve vybraných adaptacích je moudrost ukazována spíše ve formě vedení a poskytování rad, než obecné znalosti o světě a lidech. Moudrost se objevuje u Hildy (Vzestup valkýry), která je zprvu moudrou babičkou podporující svou vnučku Elsu. Vyskytuje se zde tedy i funkce „učitelky a poradkyně“. Hildina moudrost je patrná především v pasáži, kde vysvětluje, proč opustila ostatní valkýry a odešla z Valhally za lidským životem. Za jejím rozhodnutím stálo uvědomění, že nezná svět lidí a nemůže proto správně plnit svou funkci a valkýry vést.

Dalším ztvárněním učitelky je Marlow (Mezi ostřím a srdcem), jež pomáhá Malin s jejími prvními roky v roli valkýry. Zde ji nejen vede a trénuje, ale provádí i prvními úkoly, kde funguje jako její supervizor. Další postavou v knize, která oplývá moudrostí, je Quinn. Přestože je jen o několik let starší než Malin, poskytuje jí během celého příběhu stabilní pomoc a rady. Nabízí jí tedy svou moudrost a případnou ochranu, aniž by v ději zastávala roli učitele.

6.2.3 Vzpurnost a svobodná mysl

Vzpurnost a svobodná mysl hrdinek je poměrně výraznou součástí všech novověkých adaptací. Elsa (Vzestup valkýry) představuje „novou“ šestnáctiletou valkýru, která se zrodila po více než tisíci letech. Toto přímo souvisí s jejím samostatným myšlením a individuálním rozhodováním, nezávisle na postavě boha Ódina. Jakožto „nová“ valkýra k němu není ničím vázána a její vzpurnost proto vystupuje do popředí hned v první části textu. Její nezávislost je ku prospěchu nejen lidem, ale i valkýrám, které se později díky ní dokáží postavit Ódinovi a rozhodnout se zcela samostatně. Funguje zde jako inspirativní postava, ukazující valkýrám jejich možnosti. Elsa však není jediná postava oplývající vzpurností. Tyto vlastnosti vidíme i u valkýr v příběhu o keltské bohyni války Morrigan. Přestože ve staroseverské mytologii se neobjevuje žádná spojitost mezi keltskou bohyní a valkýrami, v této adaptaci je Morrigan původně jednou z valkýr. Příběh se odehrává tisíc let před jejími událostmi, kdy se valkýra,

⁸„The dark space inside me swallowed that energy whole. The creature beneath me slumped.“

jež se později stala keltskou bohyní Morrigan, zamilovala do muže, který byl Ódinem vybrán k smrti v boji. Morrigan však ušetřila milovaného muže navzdory rozkazu a za to ji měl stihnout trest smrti. Tato část textu pouze potvrzuje její nezávislost a vzdor, který se v průběhu příběhu rozvíjí.

Příklad vidíme i v Marlow (Mezi ostřím a srdcem), která navzdory rozkazům ušetří anděla předurčeného k smrti její rukou. Marlow mu pomůže uprchnout, nehledě na následky, které jí to přinese. Další, neméně svobodomyšlnou postavou, je Malin, pro kterou je individualita a svobodná vůle velkým tématem napříč celou knihou. Už na počátku se snaží zjistit, zda má jakožto valkýra svobodnou vůli, nebo je jen nástrojem bohů. Zabývá se především otázkou, zda je v důsledku tohoto předurčení její osud jasně daný, nebo má ve svém životě nějakou autonomii. To, že má valkýra určitou míru svobody, zjišťuje díky rozhodnutí Marlow ušetřit anděla, což se ale neobešlo bez následků.

Aria (Bohům zaslíbená) je svou vzpurností v knize skoro až proslulá. Přestože podléhá bohům a jejich rozkazům, mnohokrát se jim vzepře. Její individualita a vzdor se projevují především v souvislosti s láskou k jejímu mladšímu bratrovi, kterého se snaží chránit. Její vzdor je tedy na popud lásky k rodině.

7 FUNKCE VALKÝR

7.1 V boji

Valkýry jsou silné a bojovné ženy, které se v novověkých adaptacích často ocitají v nepřátelském, násilném a krutém prostředí. Ve všech zmíněných knihách je boj velkou součástí příběhu a neoddělitelně patří k postavám valkýr. Všude je zřejmá silná spojitost s bohy, či podobnými bytostmi, kterým jsou valkýry podřízeny.

Ódin se objevuje například v knize *Vzestup valkýry*, kde prostřednictvím valkýr shromažďuje vojáky ve Valhalle. Vysílá valkýry s Astrid v čele unášet chlapce, aby z nich mohl vybudovat armádu. Astrid hned v několika případech bojuje s Elsou, ovšem bez použití zbraní. Zbraně jsou jinak hojně používané, a to především meče, nože a zřídka střelné zbraně. Válečný oděv má v této adaptaci podobu černé kožené soupravy s vysokými botami.

V knize *Mezi ostřím a srdcem* má valkýra schopnost oslabit svého protivníka a díky své nadlidské síle získává výhodu i nad nesmrtelnými bytostmi. „Pak jsem jí mečem prořala hrdlo, snadno jí projel krkem a usekl jí hlavu.“⁹ (Hocking 2018). V boji valkýry používají kouzelné meče, které začnou zářit v přítomnosti jiných bytostí. Tyto meče však mohou mít i další schopnosti, jako třeba ohnivou čepel. Výzbroj a výstroj není příliš jednotná, většinou se jedná spíše o kožený oděv. Ódin se zde vyskytuje spíše jako vzdálená entita, stvořitel valkýr, který se odebral do ústraní a nezasahuje tak do jejich života. Valkýry jsou podřízené andělům,¹⁰ kteří jim přidělují mise a zamýšlené cíle.

Aria (Bohům zaslíbená) se v konfliktech ocitá poměrně často. V boji se setkává především s temnými elfy, ale i dalšími bytostmi. Díky jedinečným schopnostem náležitým pouze valkýrám dokáže usmrtit jakoukoliv bytost. Její zbraní je nůž a schopnost brát životy, aniž by je musela fyzicky zabít. Provázanost s Ódinem se zde nevyskytuje pouze s jejími schopnostmi brát životy, ale má s ním i psychické spojení, díky čemuž ho dokáže najít napříč všemi světy.

⁹ Then I pulled my sword across her throat, easily slicing through her neck and decapitating her.

¹⁰ Toto vyplývá z výstavby knižního světa a prolnutí mytologií, kde se řád světa nepodobá realitě, ale je zcela futuristicky fantastický.

7.2 V lásce

V románových adaptacích je tematika lásky poměrně rozporuplně vyobrazena. Provází větší část příběhů, ať už jen okrajově, nebo jako jeden z hlavních motivů. Hilda (Vzestup valkýry) se odebere z Valhally do světa lidí, kde se zamiluje a založí rodinu. Cit k muži ji drží dál od života valkýry a na určitou dobu se stává obyčejným člověkem. Následuje tak rozhodnutí Morrigan, která se pro lásku vzdala své podstaty valkýry. Aby nemusela zabít milovaného muže, vše opustila a obětovala tak celý svůj dosavadní život pro lásku. V kontrastu s tím je Marlow (Mezi ostřím a srdcem), která odmítá jakékoliv city a emoce. Valkýry podle ní city nemají a nemohou ani milovat. Přestože v tomto duchu vychovala dceru Malin, ta se během příběhu zaplete hned do několika romantických vztahů. Velmi silné pouto měla se svou přítelkyní Quinn. Aria (Bohům zaslíbená) chová určité city ke čtyřem bohům, kteří se podíleli na jejím stvoření. Lásku jako takovou však cítí pouze ke svému mladšímu bratrovi, o kterého se stará.

7.3 Zvířata a transport

7.3.1 Labutě

Labutě se v novodobých adaptacích prakticky nevyskytují. Zajímavou spojitostí je zde však Aria (Bohům zaslíbená), která po zrození získá křídla. Její křídla mají sněhově bílé peří a dokáže se přeměnit tak, aby je neměla. Díky těmto křídům dokáže cestovat nejen ve vzduchu, ale i mezi světy. Nesou ji do bitev a pomáhají v konfliktech. Poskytují jí výhodu rychlého přesunu a možnosti kdykoliv vzlétnout. Plní především funkci transportu, aniž by musela měnit celou svou podobu. Pouze kontroluje jejich zjevování.

7.3.2 Havrani

Zmínka o havranech provází všechny tři knihy. Nejméně se havran objevuje v knize Vzestup valkýry. Je zde zmíněn pouze jednou, a to jen jako doprovod valkýry Astrid. „*Na paži jí seděl havran a drápy se jí zarávaly do holého předloktí.*“¹¹ (Paulson 2012, 105). V knize Mezi ostřím a srdcem se havran objevuje častěji, a to jako němý průvodce, který se Malin zjevuje v kritických chvílích. Je vyslán Ódinem, aby jí pomáhal, vedl a zároveň ho

¹¹ „A raven perched on her arm, its talons digging into her bare forearm.“

informoval o dění. Havran Munin v knize Bohům zaslíbená je mnohem důležitější postava. Je zde vyobrazen jako měnič. Havran se dokáže měnit v mladou ženu, která pomáhá valkýře Arie plnit její úkoly. „*Vypadala, jako by na tu poznámku měla nějakou chytlavou odpověď, ale ve stejném okamžiku se temný záblesk, který jsme předtím viděli, změnil v ptáka. Havrana. Sklouzl ze střechy, po níž skákal, a změnil se do podoby mladé ženy, jejíž vlasy, oči a volné šaty, které měla na sobě, byly stejně tmavé jako její dřívější peří.*“¹² (Chase 2018, 162).

7.3.3 Koně

Koně se v těchto adaptacích nevyskytují vůbec. V souvislosti s cestováním nalezneme v dílech pouze několik zmínek. Malin (Mezi ostřím a srdcem) se dopravuje pomocí motorky, která dokáže létat. Futuristický stroj se tak dokáže pohybovat ve vzduchu i po vodě. Létání a pohyb ve vzduchu nalézáme i u Arii (Bohům zaslíbená), která, jak je již zmíněno výše, létá pomocí vlastních křídel.

7.4 Gender

Valkýry jsou zobrazovány především jako krásné ženy, které oplývají mnoha mužskými schopnostmi. Autorky jim jako ženám ponechávají čistě femininní vzezření, které je často narušeno jejich násilnou podstatou.

Elsa (Vzestup valkýry) je v roli hrdinky, která má za úkol zachránit chlapce z Valhally. Projevuje se u ní nadpozemská fyzická síla a umění zacházet s mečem a dalšími zbraněmi.

V knize Mezi ostřím a srdcem je Malin vyobrazena maskulinnější než většina dalších valkýr. „*Vzhledem k mé svalnaté postavě mi většina oblečení pro průměrnou ženu neseseděla.*“¹³ (Hocking, 2018). Malin se svou postavou blíží spíše mužským standardům, přesto je její vystupování v knize dostatečně femininní a nepůsobí proto příliš mužně. Její role hrdinky se v knize objevuje až v druhé polovině, kde jí žene touha po pomstě. Naopak Quinn je popisována jako čistě femininní postava jak fyzicky, tak i svým vystupováním.

¹² „She looked as if she might have had some snappy answer to that remark, but at the same moment, the dark flicker we'd seen earlier solidified into a bird. A raven. Which glided down from the rooftop it had hopped along and shifted into the shape of young woman, her hair and eyes and the loose dress she wore as dark as her former feathers.“

¹³ „Because of my muscular build, most clothes built for the average human woman did not fit me.“

Aria (Bohům zaslíbená) je fyzicky popisována jako drobná dívka, která je ovšem schopná díky své nadpřirozené síle zdolat protivníky, kteří se zdají silnější než ona. V příběhu má roli záchránkyně.

8 KOMPARACE

8.1 Které charakteristiky valkýr jsou zvýrazněny v novodobé literatuře?

8.1.1 Agresivita

Valkýry novodobých adaptací působí agresivně a bojechtivě. Často jsou zachyceny v aktivním boji. Tato jejich charakteristika ze staroseverského materiálu v novodobých románech přetrvala a možná se i poněkud zvýraznila. Pokud se vrátíme do vybraných staroseverských pramenů, nalézáme „pouze“ označení *vzteklá*, *chtivá vraždy* a *agresivní*. Naopak novodobé adaptace pro valkýru mají mnohem více rozličných slov označujících právě její agresivní podstatu. K těm staroseverským se zde připojuje *brutální*, *smrtonosná*, *vražedná* a *nejzuřivější*. Tato charakteristika se rozvíjí a dostává zcela nový rozměr díky zasazení hrdinek do násilného prostředí, které podněcuje jejich agresivní chování.

8.1.2 Moudrost

Ve srovnání se staroseverskou literaturou se v novodobých adaptacích moudrost proměňuje. Ve staroseverské literatuře, jak už je zde zmíněno, poskytovaly nejen rady, ale i učení používání run, které bylo pro hrdiny zásadní. Znalost run a runových kouzel provázela nejednoho hrdinu staroseverské literatury. V novodobých adaptacích se runy vytratily. Žádná ze zkoumaných valkýr novověkých adaptací neovládala jejich používání a v textech nebyly ani zmíněny. Moudrost tedy přetrvala spíše ve formě rad a vedení ať už v boji, či jiných oblastech života. Tato charakteristika je tedy spíše upozaděna ve prospěch jejich agresivity, spontánnosti a emotivnímu řešení situací, který nalézáme ve dvou adaptacích.

8.1.3 Vzpurnost a svobodná mysl

Vzpurnost je nejvýraznější charakteristikou, která přetrvala do novodobých adaptací. Tato charakteristika se ale poměrně silně proměnila. Ve staroseverské literatuře vidíme vzdor především kvůli lásce, zatímco v novodobých adaptacích byla motivace úplně odlišná. Vzpoura se nyní děje kvůli individuálním hodnotám, vlastnímu úsudku, lásce k rodině či jako oprostění se od předem daného osudu. Jejich motivy se tedy proměnily z vnějších, kdy jimi byla láska k muži a jeho záchrana, na vnitřní. Vnitřní motivy zde vycházejí především

z osobních tužeb, ne pro záchranu někoho jiného. Vzpurnost je jedním z hlavních témat těchto adaptací a ukazuje na individualitu hrdinky. V adaptacích představuje asi nejvýraznější charakteristiku, jež ovlivňuje celý příběh.

8.2 Jak se proměnili jejich genderové asociace?

Z původního konceptu „třetího pohlaví“, dle Self či Laqueurova „jednogenderového systému“, se valkýry v novodobých adaptacích blíží spíše dnešnímu pojetí žen. V adaptacích zcela vymizelo maskulinní brnění, které nacházíme u Sigrdrífy (Píseň o Sigrdrífě) i Brinhildy (Sága o Völsunzích) a nahradila ho přiléhavá kožená souprava. Tato změna valkýry značně poženšťuje, jelikož zdůrazňuje jejich femininní stavbu těla. Jeden z mála maskulinních obrazů valkýr však přetrval v popisu těla valkýry Malin, která je popsána jako svalnatější a maskulinnější než ostatní ženy.

Přestože jsou ve staroseverské literatuře ženy a valkýry často v hrdinských pozicích, nikdy nejsou hlavními hrdinkami příběhu. V tomto vidíme v novodobých adaptacích výraznou změnu, jelikož v každé ze zkoumaných knih jsou hlavní hrdinky ženy. Přebírají tedy hlavní hrdinskou roli mužů ze staroseverské literatury.

Zbraně a jejich užívání, přestože byly spojovány především s muži, hrají v novodobých adaptacích podobnou, ne-li stejnou roli. Valkýry stále hojně využívají meče, nože a štíty. Na druhou stranu oštěpy, které byly často asociovány nejen s nimi, ale i s Ódinem, v novodobých adaptacích nenacházíme. Objevují se především s meči, které mohou mít magickou moc.

Další změnou je fyzická síla, spojovaná především s muži a maskulinitou. Adaptace přisuzují valkýrám nadlidskou sílu, které se nemohou rovnat smrtelní muži. Ve staroseverské literatuře sice nacházíme díky ovlivňování bojů valkýrami zmínky o jejich síle, ale není zde explicitně popsána jejich fyzická síla či podstata. Tato změna, přestože není tolik výrazná, jim přidává další maskulinní rys, díky němuž se mohou ocitát v rolích dříve vyhrazených mužům.

Valkýry se v adaptacích dostávají především do rolí ochránkyň, které jsou ve staroseverské literatuře charakteristické spíše pro muže. Částečně tak přebírají jejich funkci a muži, nebo spíše jejich maskulinita již není v příbězích zapotřebí.

8.3 Jakou roli hraje vztah se zvířaty v novodobé literatuře?

8.3.1 Zvířata

Vztah se zvířaty je v novodobých adaptacích výrazně utlumen. Valkýry zde přicházejí jak o své koně, kteří sloužili k dopravě, ale i jakoukoliv jinou asociaci se zvířaty. Motiv labutích panen se nenachází v žádné z vybraných adaptací. Tento motiv, který byl součástí nejednoho příběhu, se vytrácí spolu se samotnou podstatou transformace do zvířete. Nejvíce se mu však přibližuje okřídlená valkýra, která si ponechává alespoň část z motivu labutích panen.

Jediný vztah, který v adaptacích přetrval, je ten s havrany. Motiv havrana, konkrétně Ódinových havranů, nacházíme ve všech vybraných adaptacích. Ve většině z nich ale valkýra nedokáže promlouvat s havranem, tak jako ve skaldské básni Hrafnsmál. Havran zde funguje spíše jako symbol Ódinovy přítomnosti. V knize Mezi ostřím a srdcem havran vstupuje do příběhu jako němý průvodce a směřuje valkýru vstříc jejímu osudu. Naopak v knize Bohům zaslíbená má valkýra s Havranem Muninem poměrně blízký vztah. Havran se zde dokáže měnit v člověka a poskytuje jí nejen průvodcovství, ale i rady.

8.3.2 Transport

Způsob přemístování, který v staroseverské literatuře poskytují koně, v této formě novodobých adaptací zcela vymizel. Místo koní, kteří dokázali pohybovat ve vzduchu i po vodě, má jedna z valkýr vznášedlo podobné motorce. Tato výměna jim v novodobých adaptacích odebírá vztah se zvířetem nejen jako dopravním prostředkem, ale i společníkem, který jim může pomoci v boji. Další valkýra využívá k transportu vlastní opeřená křídla, která jí v boji nabízejí pouze rychlý přesun.

ZÁVĚR

Cílem práce byla analýza vybraných textů staroseverské literatury a vybraných novodobých románových adaptací. Pozornost byla zaměřena především na valkýry, jejich podobnosti a rozdíly v těchto periodách. V práci bylo představeno pojetí valkýr, jak je chápe staroseverská literatura, a poté i to, jak je pojmají novodobé adaptace. Následovala jejich komparace.

Ze zdůrazněných charakteristik je zřejmé, že agresivita se stala velice dominantním a silným rysem, který je zvýrazněn zasazením děje do neklidných a násilných prostředí a situací. Projevuje se především v boji a konfliktech, kterých je v adaptacích velké množství. Moudrost se naopak upozadila a v adaptacích se vyskytuje především ve formě rad a vedení. Vzpournost se stala hlavním tématem adaptací a díky sociokulturnímu prostředí, ve kterém byly knihy napsány, se proměnila její motivace. Novodobé valkýry jsou tedy silné ženy, které se při každé příležitosti vzeprou čemukoliv, co není v souladu s jejich hodnotami. Obraz valkýr přišel o jejich charakteristickou moudrost v podobě runových kouzel, předpovídání a dalších schopností.

Genderové asociace a role se proměnily poměrně výrazně. V novodobých adaptacích jsou valkýry chápány jako ženy s femininní strukturou a podstatou. Dostávají se do role hlavních hrdinů, které byly původně přisuzovány především mužům. Přebírají také jejich fyzickou sílu, která je ještě zesílena do nadpřirozené schopnosti. Zbraně a jejich používání zůstává podobné, jako bylo ve staroseverské literatuře, pouze se ztrácí symbolika Ódinova oštěpu. Valkýry se v adaptacích stávají ochránkyněmi, což je role, ve které byli původně zobrazováni především muži. Celkově valkýry přebírají většinu mužských rolí, přestože jsou popisovány více femininní než ve staroseverské literatuře.

Vztah se zvířaty se změnil v mnoha ohledech. Užší vztah s jakýmkoliv zvířetem se zcela vytratil. Přetrvalo spojení s havranem, který v novodobých adaptacích nedoprovází valkýry, tak jak tomu je v některých staroseverských textech, ale spíše funguje jako jejich průvodce. Labutí panny, které byly významnou asociací s valkýrami, v adaptacích nenajdeme vůbec a stejně tak ani změnu jejich podoby. Transport pomocí křídel přetrval pouze ve formě křídel, které patří valkýře, aniž by se proměnila v labuť. Koně, kteří dokáží běžet po vodě a vzduchu, se transformovali do futuristického vznášedla. Ze vztahu se zvířaty, který byl ve staroseverské literatuře poměrně výrazný, přetrval pouze motiv havrana.

Dalo by se tedy říci, že novověké adaptace zrcadlí dobu a sociokulturní prostředí, ve kterém byly napsány. Proměnili se především hodnoty, postoje k genderu a jejich rolím, vztahy s jinými bytostmi i forma transportu. Adaptace nám přinášejí komplexnější náhled na jejich osobnost, která je v těchto dílech rozvinuta. Valkýry se dostávají do popředí právě díky novověkým adaptacím, které tento motiv zpopularizovaly.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura

Chase, Eva. 2019. *Claimed by Gods*. Ink Spark Press.

Edda. 2004. přeložil Ladislav Heger. Praha: Argo.

Fulk, R. D. "Þorbjörn Hornklofi, Haraldskvæði (Hrafnsmál)." Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages. <https://skaldic.org/m.php?i=1436&p=text>.

Hocking, Amanda. 2018. *Between the Blade and the Heart*. London: Wednesday Books.

Kadečková, Helena, Veronika Dudková, and Petr Sládek. 2011. *Sága o Völsunzích a jiné ságy o severském dávnověku*. Praha: Argo.

Paulson, Ingrid. 2012. *Valkyrie Rising*. New York: HarperCollins.

Sturluson, Snorri, and Jaroslav Kaňa. 1980. *Královské ságy*. Praha: Albatros

Sekundární literatura

Cleasby, Richard, and Gudbrand Vigfusson. 1874. *The Cleasby & Vigfusson Old Norse to English Dictionary*. North Charleston: Createspace Independent Publishing Platform.

Fridriksdottir, Johanna Katrin. 2021. *Valkyrie: The Women of the Viking World*. London: Bloomsbury Academic.

Golther, Wolfgang. 1890. Studien zur germanischen Sagengeschichte. i Der Valkyrjenmythus, Munchener Abhandlungen, philosophisch-philologische Classe, xviii.

Herrmann, Paul. 2011. *Nordische Mythologie*. Edited by Thomas Jung. Köln: Anaconda Verlag.

- Hutcheon, Linda. 2004. *A Theory of Adaptation*. London: Routledge.
- Kadečková, Helena. 1997. *Dějiny severských literatur: Středověk*. Praha: Karolinum.
- Kadečková, Helena. 2001. *Dějiny Islandu*. Praha: Lidové noviny.
- Králová, Kristýna, and Magda Králová. 2017. *Nesmrtelní vikingové: staroseverské motivy v novodobé literatuře*. Praha: Herrmann a synové.
- Kozák, Jan. 2008. *Sága o Hervaře*. Praha: Herrmann a synové.
- Krappe, Alexander Haggerty. 1926. "The Valkyries." *The Modern Language Review* 21 (1): 55. <https://doi.org/10.2307/3714389>.
- Simek, Rudolf. 1996. *A Dictionary of Northern Mythology*. Translated by Angela Hall. Cambridge: D.S. Brewer.
- Laqueur, Thomas. 2017. *Rozkoš mezi pohlavími: Sexuální diference od antiky po Freuda*. Praha: Karolinum Press.
- Mendlesohn, Farah. 2008. *Rhetorics of Fantasy*. Hanover: Wesleyan University Press.
- Mocná, Dagmar, and Josef Peterka. 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka.
- Simek, Rudolf, and Wilhelm Heizmann. 2002. *Mythological Women: Studies in Memory of Lotte Motz*. 1st ed. Vienna: Fassbaender Verlag.
- Self, Kathleen M. 2014. "The Valkyrie's Gender: Old Norse Shield-Maidens and Valkyries as a Third Gender." *Feminist Formations* 26 (1): 143–72. <https://doi.org/10.1353/ff.2014.0000>.
- Šklovskij, Viktor Borisovič. 2003. *Teorie prózy*. Praha: Akropolis.
- Tureček, Dalibor. 2009. *Národní literatura a komparatistika*. Praha: Host.
- Wills, Tarrin. n.d. "Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages." Skaldic.org. <https://skaldic.org/m.php?p=kenningref&i=4992>.